Színház haladóknak - Vvegyenszkij: Ivanovék karácsonya

CSÁKI JUDIT | 2007.12.06 00:00 ZENE

Tetszik 0 Megosztás

Sajnáltam azt a szegény embert, aki vagy két sorral előttem ült a Kamrában és szenvedett, rettenetesen. És eszembe jutott, hogy - hasonlóan a filmek kategorizálásához - bevezetnék valami ilyesmit a színházban is, és akkor erre az előadásra odabiggyeszteném a címkét: "csak haladóknak".

Sajnáltam azt a szegény embert, aki vagy két sorral előttem ült a Kamrában és szenvedett, rettenetesen. És eszembe jutott, hogy - hasonlóan a filmek kategorizálásához - bevezetnék valami ilyesmit a színházban is, és akkor erre az előadásra odabiggyeszteném a címkét: "csak haladóknak".

Például azért, hogy ne jöjjünk már rögtön az elején zavarba attól, hogy tapsrendre vonulnak ki a játszó személyek: meghajolnak szépen, háromszor egymás után. Ekkor szemügyre lehet venni furcsa jelmezüket, maszkjukat - és dekódolni a rendezői üzenetet: itt valami a feje tetejére állt. Aztán be is mutatkoznak: Kovács Lehel, aki a későbbiekben majd afféle narrátorként és játékmesterként végigkalauzol bennünket Ivanovék eléggé véres és eléggé hektikus karácsonyán, például "egyéves kisfiú". De van hetvenhat éves kisfiú, meg nyolcvankét éves kislány is.

Szívesen látnék bele bizonyos mélységet az életrajzi ténybe: Alekszandr Vvegyenszkij abban az évben született, amikor Csehov meghalt; de, sajnos, valószínűleg csak dátum ez, nem egyéb. Vvegyenszkij is keveset élt (még negyvenéves sem volt, amikor meghalt), ám ez nem súlyos betegség, hanem a kor történelmi ficama miatt alakult így: a többedszeri internálást már nem bírta ki. Munkássága szorosan összefonódott az orosz avantgárddal (egy nemrégiben megjelent kiváló antológia Vaginovval és Harmsszal együtt részletesen bemutatja számos "izmustól" duzzadó írásait); az 1931-ben született drámában legalábbis az expresszionizmus, az abszurd, a dada, a szürrealizmus első blikkre fölismerhető.

Gothár Péter rendező pedig az oroszt is, az expresszionizmust is zsigerből érzi, a teatralitásról nem is beszélve. Némi kajánság vegyült a kíváncsiságomba, amikor előre "gyúrtam" a lefejezős jelenetre: a Dadus lefejezi Szonyecskát, a "harminckét éves kislányt", és ugyebár egy ilyen, rendkívüliségben tobzódó darabban sem ezt, sem más rendkívüliséget nem lehet a színfalak mögé rejteni, mert akkor az egészből nem marad semmi. És hát fröcsögött a "takkra" a fejsze alá guruló görögdinnye, és azonnal el is tűnt a helyéről a Szonyecskát játszó Pálmai Anna feje, egyenesen a teste hóna alá.

A látvány több mint díszlet: a félköríves ajtósor kis kamrácskákat rejt; az ajtókon gyerekrajzok "kísérik" a cselekményt, a kamrákban olykor függőleges, ami egyébként normálisan vízszintes. Mint Gothárnál rendesen, a képi információk összejátszanak a gesztikus és verbális réteggel; ez az egymásba fonódás fokozás is egyben. Tehát függőleges az ágy - de így is sikerül benne a szülők összefekvése: Puzirjova Anya és Puzirjov Apa a lányuk halála és a "szép karácsony várása" hangulatának kereszteződésében, "mint az állatok", mondjákÉ - nemi szervük gyerekrajzformán a ruhájukra tűzve -; függőleges a padló, amin a Jordán Adél játszotta járási rendőrbiztos ül íróasztala mögött egy széken. Semmi nem jelzés, sőt: minden túlontúl részletes és valódi, csak éppen nem úgy, nem ott és nem akkor.

Ahogy valódi a falon amúgy normálisan lógó szép falióra, amely mutatók nélkül pörgeti az időt. Kovács Lehel rendre bejelenti, hány óra - egy élet, illetve sok élet telik el ebben, miközben közeleg az egyetlen karácsony. Fenyőfa kerül - Takátsy Péter szenvtelen arcú fenyőfa, kivágják az erdőben, ahol előjönnek az állatok mind: piros zsiráf, nagy fejű oroszlán, farkas és disznómalac. És ha már állat: az események egy másik pontján felbukkan Vera kutya: Szirtes Ági lényegre, vagyis a kutyaságra törő alakításában.

Kell kapkodni a fejünket, hogy kövessük az eseményeket, összerakjuk a mondatokból, ami egyébként összerakhatatlan. A kavargó események közepén a Mészáros Piroska játszotta dajka dolgos szenvtelensége teremt valamiféle súlypontot, az "egyéves kisfiú" izgékony kommentátorának ellenpárját. A színészek rendre alakot és szerepet váltanak, kivéve az apát és az anyát, akiket Pelsőczy Réka és Fekete Ernő játszik, ionescós blazírtsággal.

A színészek kivétel nélkül természetesen mozognak, játszanak a természetellenességben. Intenzív jelenlétüknek köszönhető, hogy sikerül megteremteniük ennek a kiművelt összevisszaságnak a félelmetes, emelkedett dimenzióját; a fergeteges és nevetséges fekete alaptónusát. Elek Ferenc, Lengyel Ferenc és Mészáros Béla is remek; váltanak ruhát és maszkot, alakot és jellemet - közben a többiekkel együtt pedáloznak a vég felé.

A második részben - amely három felvonást sűrít magába - olykor szünet támad a szőnyegbombázásszerű ötlethalmazban, de mire idáig érünk, a néző alighanem beletanult abba, mi mindenre kell és lehet figyelni. És mire a helyére kerül a feldíszített karácsonyfa - Takátsy rezzenéstelenül tárja szét karját az izzókkal -, és a Dadus is megúszta a halálos ítéletet, és a versek-énekek is szépen elhangzottak, és meghallgattuk a bíróságon Kecskéssy és Birkássy tárgyalását (mellékszál, melyben különösen kitűnik, milyen szellemes Baka István fordítása!), és végre este hat órát *nem* mutat a falióra, eljön a karácsony és a meghalás ideje. Először Vologya Komarov lövi főbe magát, aztán meghalnak mind - és már idő sincsen.

Mondom: színház haladóknak.

Kamra, október 28.